

Spis treści

Autorzy tomu	17
Przedmowa	23
Rozdział 1	
ELEMENTY FILOZOFII DLA PSYCHOLOGÓW	29
1.1. Wprowadzenie	30
1.2. Główne pytania metafizyczne	31
1.2.1. Co istnieje?	31
1.2.2. Metafizyka a nauka	32
1.2.3. Idee i inne przedmioty abstrakcyjne	33
1.2.4. Spór o powszechniki	34
1.3. Źródła poznania	36
1.3.1. Sceptycyzm i irracjonalizm	36
1.3.2. Racjonalizm	37
1.3.3. Aprioryzm i empiryzm genetyczny	38
1.4. Umysł	41
1.4.1. Psychologia w starożytności	41
1.4.2. Problem psychofizyczny - kierunki klasyczne	41
1.4.3. Problem psychofizyczny - kierunki współczesne	42
1.5. Granice poznania i metoda naukowa	44
1.5.1. Przewrót kopernikański Kanta	44
1.5.2. Realizm i idealizm epistemologiczny	45
1.5.3. Problem indukcji	46
1.6. Prawda i znaczenie	49
1.7. Wiedza i działanie - w stronę etyki	51
1.7.1. Determinizm, wolna wola, dobro i zło	51
1.7.2. Klasyczne szkoły etyczne	53
1.8. Jednostka - wspólnota - władza. Filozofia społeczna i polityczna	55
1.8.1. Starożytna filozofia społeczna	55
1.8.2. Teorie umowy społecznej	56
1.8.3. Konserwatyzm, liberalizm, socjalizm	57
1.8.4. Filozofia Ducha	59
1.8.5. Materializm historyczny (marksizm)	60
1.8.6. Współczesna filozofia społeczna - dyskusje wokół liberalizmu	61
1.9. Człowiek	63
1.9.1. Egzystencjalizm i klasyczne koncepcje człowieka	63
1.9.2. Konstytucja podmiotowości	66
1.10. Podsumowanie	67

Rozdział 2

HISTORIA PSYCHOLOGII - OD WUNDTA DO CZASÓW NAJNOWSZYCH	73
2.1. Wprowadzenie	74
2.2. Wundta koncepcja psychologii jako nauki o świadomym doświadczeniu bezpośrednim	77
2.2.1. Tło historyczno-filozoficzne powołania przez Wundta do życia psychologii jako niezależnej nauki	77
2.2.2. Okoliczności wprowadzenia przez Wundta metody eksperymentu laboratoryjnego do psychologii	78
2.2.2.1. Eksperyment w psychologii jako metoda wspomagania samoobserwacji	79
2.2.2.2. Samoobserwacja eksperymentalna umożliwia wnioskowanie o naturze nieświadomych procesów psychicznych	80
2.2.3. Niekperymentalna psychologia historyczno-kulturowa	81
2.3. Reakcja na psychologię Wundta - szkoła wurzburska, psychologia aktów i psychologia postaci	83
2.3.1. Czy myślenie można badać eksperymentalnie?	83
2.3.2. Aktywne i intencjonalne doświadczenie jako przedmiot psychologii	84
2.3.3. Psychologia postaci neguje Wundtowską zasadę syntezy twórczej	85
2.3.4. Psychologia postaci pierwszym przejawem wielkiego kryzysu psychologii	86
2.4. Funkcjonalizm - psychologia poręcza za filozofię. Zastosowanie zasad psychologicznych w praktyce	87
2.4.1. Psychologia bada umysł w działaniu	87
2.4.2. Funkcjonalizm toruje drogę praktycznym zastosowaniom psychologii	88
2.4.3. Psychologia funkcjonalna jako sprawdzian praktycznej użyteczności pragmatycznej teorii prawdy	89
2.5. Psychologia behawiorystyczna - chwilowy rozbrat psychologii z filozofią	89
2.5.1. Zachowanie - a nie świadomość - przedmiotem psychologii	89
2.5.1.1. „Manifest behawiorystyczny” Watsona	90
2.5.1.2. Czy behawioryzm jest jeszcze psychologią?	90
2.5.2. W roku 1913 nie było rewolucji w psychologii	91
2.5.3. Kryzys psychologii tłem intelektualnym wystąpienia Watsona	91
2.5.4. Behawioryzm metafizyczny chwilowym rozstaniem psychologii z filozofią	92
2.6. Neobehawioryzm - psychologia ponownie brata się z filozofią	92
2.6.1. Behawioryzm Watsonowski maksymalnie uprościł przedmiot psychologii	93
2.6.2. Neobehawioryzm jako mariaż amerykańskiego behawioryzmu z europejskim neopozytywizmem	93
2.6.2.1. Zasada operacyjnego definiowania pojęć psychologicznych	94
2.6.2.2. Status teorii w neobehawioryzmie	95
2.7. Psychoanaliza - od aspiracji naukowych do mitu	96
2.7.1. Nieświadoma świadomość	96
2.7.2. Nieświadome jako zjawisko i jako system	97
2.7.3. Uwiedzeniowa teoria hysterii i zmienne koleje jej losu	97
2.7.3.1. „Już nie wierzę w moją <i>neurotica</i> ”	98
2.7.3.2. Dlaczego Freud porzucił swoją uwiedzeniową teorię hysterii?	100
2.7.3.3. Intelektualne i polityczne następstwa porzucenia przez Freuda uwiedzeniowej teorii hysterii	101
2.7.4. Adlerowsko-Jungowska alternatywa	103
2.7.4.1. Psychologia indywidualna Alfreda Adlera	103
2.7.4.2. Psychologia analityczna Carla Gustava Junga	103
2.8. Psychologia humanistyczna - nauka czy filozofia życia?	104
2.8.1. Psychologia humanistyczna jako reakcja na ograniczenia psychoanalizy i behawioryzmu	104
2.8.2. Samoaktualizacja a samotranscendencja	105
2.9. Orientacja poznawcza - ostatnie słowo psychologii?	106
2.10. Historia polskiej myśli psychologicznej - okres przednaukowy	107
2.10.1. Narodziny polskiej refleksji psychologicznej	108
2.10.1.1. Łacińskie początki polskiej myśli psychologicznej	108
2.10.1.2. U źródeł rodzimej literatury psychologicznej	109
2.10.1.3. Narodziny polskiej terminologii psychologicznej	111
2.10.2. Zapowiedzi powstania odrębnej nauki empirycznej	112
2.10.2.1. Próba psychologii pierwszoosobowej według Józefa Kalasantego Szaniawskiego	112
2.10.2.2. Psychofizjologia oraz psychologia rozwojowo-wychowawcza według Jędrzeja Śniadeckiego	114
2.10.2.3. Rozważny wywód sił i działań umysłowych - w ujęciu Jana Śniadeckiego	115
2.10.2.4. Między typologią a paleontologią umysłu - Michała Wiszniewskiego <i>Charaktery rozumów ludzkich</i>	116

2.10.3. Pierwsze projekty uprawiania psychologii naukowej oraz początki naturalizacji umysłu.	118
2.10.3.1. Józefa Kremera pionierski projekt uprawiania psychologii naukowej.	118
2.10.3.2. Zarys psychologii empirycznej według Mikołaja Lipińskiego.	119
2.10.3.3. Początki naturalizacji umysłu w dziełach Wiktora Feliksa Szokalskiego.	120
2.10.3.4. Jak należy badać duszę? Julian Ochorowicz o metodzie badań psychologicznych.	121
2.11. Pierwsze pracownie psychologii eksperymentalnej i ich twórcy - polska psychologia wkracza na drogę nauki.	123
2.11.1. Władysław Heinrich - prekursor behawioryzmu i założyciel pierwszej pracowni psychologii eksperymentalnej.	124
2.11.2. Edward Abramowski - od badań nad pamięcią do metafizyki doświadczalnej.	126
2.11.3. Psychologiczna szkoła lwowska- Kazimierz Twardowski i jego uczniowie.	127
2.11.3.1. Rys humanistyczny we współczesnej polskiej psychologii.	128
2.11.4. Pierwsze zastosowania psychologii w praktyce.	129
2.11.5. Pierwsze lata psychologii po II wojnie światowej.	132
2.12. Podsumowanie.	134

Rozdział 3

ETYCZNE PROBLEMY DZIAŁALNOŚCI PRAKTYCZNEJ, EDUKACYJNEJ I NAUKOWEJ PSYCHOLOGA

3.1. Wprowadzenie.	138
3.2. Etyczne problemy praktyki psychologicznej.	140
3.2.1. Etyczne problemy diagnostyki psychologicznej.	140
3.2.1.1. Ustalanie kontraktu w diagnostyce psychologicznej.	140
3.2.1.2. Przebieg procesu diagnostycznego.	141
3.2.1.3. Zakończenie procesu diagnostycznego.	142
3.2.2. Etyczne zasady udzielania pomocy psychologicznej	143
3.2.2.1. Ustalanie kontraktu terapeutycznego.	144
3.2.2.2. Przebieg procesu pomagania.	144
3.2.2.3. Zakończenie procesu pomagania.	147
3.2.3. Czy można udzielać pomocy psychologicznej przez internet?.	147
3.3. Kompetencje w praktyce psychologicznej.	148
3.4. Etyczne aspekty nauczania psychologii.	149
3.4.1. Przygotowanie psychologa do zawodu.	150
3.4.2. Nauczanie psychologii niepsychologów.	151
3.5. Popularyzacja psychologii. Psycholog w mediach.	151
3.6. Etyczne zasady prowadzenia badań naukowych w psychologii.	152
3.6.1. Uzyskiwanie przez badacza zgody na udział w badaniu, zapewnienie anonimowości i poufności oraz ochrona sfery prywatności osoby uczestniczącej w badaniu naukowym.	155
3.6.2. Kontrowersje dotyczące okłamywania osób uczestniczących w badaniu naukowym.	158
3.6.3. Ocena etyczności badań naukowych w psychologii.	160
3.7. Podsumowanie.	168
Załącznik A. Kodeks etyczno-zawodowy psychologa.	170

Rozdział 4

METODOLOGIA. PODSTAWY METODOLOGICZNE I STATYSTYCZNE PROWADZENIA BADAŃ NAUKOWYCH W PSYCHOLOGII

4.1. Wprowadzenie.	176
4.2. Poznanie psychologiczne jako poznanie naukowe.	178
4.2.1. Czy psychologia jest nauką, a jeżeli tak, to jaką?.	178
4.2.2. Cechy poznania naukowego (psychologicznego).	181
4.2.3. Dwie drogi sprawdzania twierdzeń naukowych w naukach empirycznych - pozytywna (konfirmacyjnizm) i negatywna (falsyfikacyjnizm)	189
4.2.4. Osobliwości języka naukowego psychologii: zmienne - istotność - kontrola.	194

4.2.5. Stawianie pytań badawczych i formułowanie hipotez, poddawanych następnie testom empirycznym.	202
4.2.6. Struktura procesu badawczego.	205
4.3. Język statystyki jako język badań empirycznych.	207
4.3.1. Sposób przedstawiania wyników badań empirycznych.	207
4.3.1.1. Graficzna i tabelaryczna postać rozkładów liczebności.	207
4.3.1.2. Wskaźniki opisowe dla rozkładów liczebności.	212
4.3.2. Dobór osób do badań psychologicznych.	223
4.3.2.1. Dobór losowy.	224
4.3.2.2. Dobór nielosowy.	226
4.3.3. Sprawdzanie hipotez statystycznych.	228
4.3.3.1. Hipotezy o związkach pomiędzy zmiennymi - współczynniki korelacji i współczynniki kontyngencji.	228
4.3.3.2. Hipotezy o różnicach pomiędzy grupami - testy istotności różnic.	239
4.3.4. Sposób łączenia różnych informacji o osobach badanych.	246
4.3.4.1. Porównanie profili.	246
4.3.4.2. Analiza skupień - grupowanie osób.	251
4.3.4.3. Analiza czynnikowa - grupowanie zmiennych.	258
4.3.5. Pakiety statystyczne (na przykładzie SPSS for Windows) w statystycznej analizie wyników badań psychologicznych.	268
4.4. Podstawowe modele badawcze: eksperymentalny i korelacyjny.	272
4.4.1. Model eksperymentalny.	273
4.4.1.1. Klasyczny model eksperymentalny: jedna zmienna niezależna (dwuwartościowa) wpływa na jedną zmienną zależną.	274
4.4.1.2. Trafność planu eksperymentalnego.	286
4.4.2. Model korelacyjny.	291
4.4.3. Negatywne efekty interakcji „psycholog (jako badacz) - osoba uczestnicząca w badaniu naukowym”.	295
4.5. Podsumowanie.	300

Rozdział 5

GENETYKA ZACHOWANIA I PSYCHOLOGIA EWOLUCYJNA	303
5.1. Wprowadzenie.	304
5.2. Darwinowskie korzenie psychologii.	305
5.2.1. Zjawisko różnic indywidualnych i jego źródła.	305
5.2.2. Genetyka zachowania człowieka.	309
5.2.2.1. Genetyka ilościowa- przedmiot, cele i metody badań.	313
5.2.2.2. Czynniki warunkujące różnice indywidualne - ewolucja poglądów.	315
5.2.2.3. Geny a zachowanie - od odziedziczalności do polimorfizmów genetycznych.	315
5.3. Podstawowe pojęcia ewolucjonizmu.	317
5.3.1. Rodzaje doboru.	317
5.3.2. Spór o ewolucję zachowania.	318
5.3.3. Współczesna socjobiologia i początki psychologii ewolucyjnej.	320
5.3.3.1. Agresja.	320
5.3.3.2. Rozród i opieka nad potomstwem.	321
5.3.3.3. Dzieciobójstwo.	324
5.3.3.4. Życie w grupie.	324
5.3.3.5. Ewolucja społeczeństw.	325
5.3.3.6. Mechanizmy ewolucji zachowań społecznych.	326
5.4. Uwarunkowania genetyczne i środowiskowe ujawniające się w różnicach indywidualnych_____	327
5.4.1. Osobowość.	327
5.4.2. Zdolności.	328
5.4.3. Psychopatologia.	330
5.4.4. Zachowania antyspołeczne.	331
5.4.5. Stres i uzależnienia.	332
5.5. Co wnoszą do rozważań o naturze ludzkiej genetyka zachowania i psychologia ewolucyjna? .	333
5.5.1. Indywidualna droga życiowa człowieka.	335
5.5.2. Różnice międzypłciowe pod względem charakterystyk psychologicznych -z perspektywy psychologii ewolucyjnej.	335
5.6. Podsumowanie.	337

Rozdział 6

PROCESY POZNAWCZE	339
6.1. Wprowadzenie	340
6.2. Spostrzeganie	341
6.2.1. Procesy sensoryczne	341
6.2.1.1. Psychofizyka klasyczna	342
6.2.1.2. Prawa psychofizyczne	343
6.2.1.3. Próg zmysłowy i metody jego pomiaru	344
6.2.1.4. Teoria detekcji sygnałów	348
6.2.1.5. Pamięć sensoryczna	352
6.2.2. Organizacja percepcyjna	355
6.2.2.1. Percepcja kształtu	355
6.2.2.2. Prawa organizacji percepcyjnej	357
6.2.2.3. Percepcja przestrzeni	364
6.2.2.4. Stałość percepcji	365
6.2.2.5. Widzenie dwuocne	368
6.2.3. Wyodrębnianie cech i schematy poznawcze w spostrzeganiu	370
6.3. Rozpoznawanie obrazów	371
6.3.1. Percepcja a kategoryzacja w rozpoznawaniu obrazów	371
6.3.1.1. Organizacja percepcyjna jako proces kategoryzacji	372
6.3.1.2. Klasyczne teorie kategoryzacji percepcyjnej	374
6.3.1.3. Prototypowe modele kategoryzacji	375
6.3.1.4. Egzemplarzowe modele kategoryzacji	378
6.3.2. Podobieństwo w rozpoznawaniu obrazów	379
6.3.2.1. Kontekst w kształtowaniu relacji podobieństwa	379
6.3.2.2. Uwaga i motywacja w spostrzeganiu podobieństwa	381
6.3.2.3. Podobieństwo i rozpoznawanie obrazów w podejściu koneksjonistycznym	384
6.4. Wyobrażeniowa reprezentacja rzeczywistości	385
6.4.1. Podstawowe rodzaje wyobrażeń	385
6.4.2. Wyobrażenia a spostrzeżenia	388
6.4.3. Wyobrażenia a inne typy reprezentacji	389
6.4.4. Stanowisko obrazowe i propozycjonalne	393
6.4.5. Struktury neuronalne zaangażowane w generowanie wyobrażeń i operowanie nimi	397
6.4.6. Wyobrażenia i wyobraźnia	398
6.4.7. Praktyczne zastosowania wyników badań nad wyobraźnią	399
6.5. Pojęciowa reprezentacja rzeczywistości	400
6.5.1. Pojęcie i kategoria	401
6.5.2. Funkcje pojęć	402
6.5.3. Teorie pojęć	403
6.5.3.1. Teorie podobieństwa	403
6.5.3.2. Pojęcia jako teorie naiwne	415
6.5.4. Wnioski	417
6.6. Pamięć i uczenie się	418
6.6.1. Historyczne relacje między uczeniem się a pamięcią	418
6.6.2. Czym jest pamięć? O zwodniczej roli metafor	419
6.6.3. Klasyfikacja procesów pamięciowych	422
6.6.4. Fazy procesu pamięciowego	426
6.6.5. Procesy kodowania informacji	428
6.6.6. Pamięć operacyjna	429
6.6.7. Pamięć trwała	431
6.6.7.1. Pamięć semantyczna	433
6.6.7.2. Pamięć epizodyczna	435
6.6.8. Pamięć autobiograficzna	437
6.6.8.1. Struktura pamięci autobiograficznej - baza danych i konstruowanie wspomnień	440
6.6.8.2. Czynniki decydujące o kodowaniu informacji w pamięci autobiograficznej	441
6.6.8.3. Specyficzne zjawiska występujące w pamięci autobiograficznej	442
6.6.9. Zamiast podsumowania - synteza podejścia ekologicznego i laboratoryjnego Kihlstroma	445

6.7. Uwaga i kontrola poznawcza.....	445
6.7.1. Aspekty i funkcje uwagi.....	445
6.7.1.1. Selekcja źródła informacji.....	446
6.7.1.2. Przeszukiwanie pola percepcyjnego.....	447
6.7.1.3. Przedłużona koncentracja.....	448
6.7.1.4. Kontrola czynności jednoczesnych.....	448
6.7.1.5. Przerzutność uwagi.....	449
6.7.2. Teorie uwagi.....	450
6.7.2.1. Teorie wczesnej selekcji.....	450
6.7.2.2. Teorie późnej selekcji.....	451
6.7.2.3. Teorie podzielności uwagi.....	453
6.7.2.4. Teorie przerzutności uwagi.....	456
6.7.3. Kontrola poznawcza.....	456
6.7.3.1. Czynności automatyczne i kontrolowane.....	456
6.7.3.2. Hamowanie i interferencja.....	458
6.7.3.3. Funkcje zarządcze.....	460
6.8. Myślenie, rozumowanie i rozwiązywanie problemów.....	461
6.8.1. Myślenie.....	461
6.8.1.1. Istota, funkcje i rodzaje myślenia.....	461
6.8.1.2. Struktura myślenia.....	462
6.8.1.3. Algorytmy i heurystyki.....	463
6.8.2. Rozumowanie.....	466
6.8.2.1. Istota i rodzaje rozumowania.....	466
6.8.2.2. Błędy w rozumowaniu i ich przyczyny.....	468
6.8.3. Rozwiązywanie problemów.....	471
6.8.3.1. Czym jest rozwiązywanie problemu?.....	471
6.8.3.2. Istota i typy sytuacji problemowych.....	472
6.8.3.3. Heurystyki rozwiązywania problemów.....	474
6.8.3.4. Fazy procesu rozwiązywania problemów.....	476
6.8.3.5. Przeszkody w rozwiązywaniu problemów.....	478
6.9. Podejmowanie decyzji.....	480
6.9.1. Etapy podejmowania decyzji.....	480
6.9.2. Klasyczna teoria decyzji i teoria użyteczności.....	483
6.9.3. Strategie i heurystyki w podejmowaniu decyzji.....	485
6.9.4. Teoria perspektywy.....	487
6.10. Język i komunikacja.....	489
6.10.1. Podstawowe cechy języka.....	490
6.10.1.1. Twórczy charakter języka.....	490
6.10.1.2. Język jako struktura.....	491
6.10.1.3. Sensowność języka.....	491
6.10.1.4. Referencyjność języka.....	492
6.10.1.5. Interpersonalność.....	492
6.10.1.6. Podwójna artykulacja - właściwość podstawowa czy dodatkowa?.....	492
6.10.2. Funkcje języka.....	493
6.10.3. Poziomy analizy języka.....	495
6.10.3.1. Poziom fonologiczny.....	495
6.10.3.2. Poziom semantyczny.....	497
6.10.3.3. Poziom syntaktyczny.....	498
6.10.4. Komunikacja.....	501
6.10.5. Język i procesy poznawcze.....	504
6.10.5.1. Uczenie się „języka” przez naczelną i jego konsekwencje poznawcze.....	505
6.10.5.2. Język a procesy poznawcze- badania nad ludźmi.....	507
6.11. Podsumowanie.....	509
Rozdział 7	
EMOCJE I MOTYWACJA.....	511
7.1. Wprowadzenie.....	512
7.2. Powstawanie emocji - interakcja mechanizmów biologicznych, psychologicznych i społecznych.....	513
7.2.1. Czym jest emocja - czy możliwe jest odróżnienie emocji od innych procesów psychicznych?.....	513

7.2.1.1. Emocja, nastrój, zaburzenia afektywne, osobowość emocjonalna - rodzina pokrewnych zjawisk.	514
7.2.1.2. Biologiczne mechanizmy powstawania emocji - uniwersalne i specyficzne gatunkowo bodźce emocjonalne. Nieodwołalność i automatyczność biologicznie uwarunkowanych reakcji emocjonalnych.	517
7.2.1.3. Psychologiczne mechanizmy wzbudzenia emocji.	521
7.2.1.4. Społeczne mechanizmy powstawania emocji.	523
7.2.2. Próba syntezy - interakcja systemu neuronalnego, sensoryczno-motorycznego, motywacyjno-afektywnego i poznawczego w powstawaniu emocji.	525
7.2.2.1. System neuronalny.	526
7.2.2.2. System sensomotoryczny.	527
7.2.2.3. System motywacyjny (afektywny).	528
7.2.2.4. System poznawczy.	529
7.2.3. Obwody emocjonalne w mózgu i programy emocji.	529
7.2.4. Podejście odwołujące się do wymiarów i podejście różnicowe jako różne rozumienia istoty emocji.	530
7.2.4.1. Wymiar czy odrębne stany - dwa różne podejścia do emocji.	530
7.2.4.2. Klasyfikacja procesów emocjonalnych oparta na parametrach czasowych.	532
7.2.4.3. Klasyczne wymiary emocji: znak, intensywność i treść emocji.	532
7.2.5. Emocje a osobowość - dyspozycje emocjonalne, syndromy osobowości związane z funkcjonowaniem emocjonalnym	533
7.2.6. Wybrane zaburzenia emocjonalne oraz ich główne właściwości.	535
7.2.7. Teorie emocji.	537
7.2.7.1. Czy pobudzenie fizjologiczne jest przyczyną, czy też przejawem emocji?.	538
7.2.7.2. Aktywacyjne teorie emocji.	541
7.2.7.3. Czy samo pobudzenie fizjologiczne wystarcza do wywołania emocji? Dwuczynnikowa teoria emocji Schachtera i Singera	542
7.2.7.4. Wpływ ekspresji emocjonalnej na przeżywanie emocji.	545
7.2.7.5. Funkcjonalistyczna koncepcja emocji Frijdy.	548
7.2.7.6. Czy teorie emocji odnoszą się także do emocji złożonych?.	550
7.3. Wyrażanie emocji podstawowych i pochodnych.	553
7.3.1. Uniwersalność ekspresji emocji podstawowych - porównania międzykulturowe.	553
7.3.1.1. Zmiany mimiczne i pantomimiczne charakterystyczne dla poszczególnych emocji.	555
7.3.1.2. Kulturowo zdefiniowane formy ekspresji emocji: emblematy, ilustratory, regulatory, manipulatory.	556
7.3.2. Koncepcja ekspresyjnego sprzężenia zwrotnego.	556
7.3.3. Emocje pochodne oraz ich aspekt kulturowy.	557
7.3.3.1. Czym są emocje pochodne i jak powstają?.	557
7.3.3.2. Kulturowa specyfika doświadczania i ekspresji emocji.	558
7.3.4. Rozwój ekspresji emocjonalnej.	562
7.3.5. Komunikacja emocjonalna - aspekt kontrolowany i automatyczny.	562
7.3.6. Podmiotowe i pozapodmiotowe mechanizmy regulacji emocji.	564
7.3.6.1. Automatyczna regulacja przebiegu emocji.	564
7.3.6.2. Podmiotowa kontrola emocji.	566
7.3.6.3. Kontrolowanie nastroju.	570
7.4. Współdeterminowanie zachowania przez emocje i poznanie.	571
7.4.1. Dyskusja na temat pierwotności poznania względem emocji i emocji względem poznania.	571
7.4.1.1. Skrajne stanowisko zakładające pierwotność poznania.	571
7.4.1.2. Niezależność poznania i emocji.	572
7.4.1.3. Skrajne stanowisko zakładające pierwotność emocji; pojawienie się nowych technik badawczych umożliwiających wzbudzenie emocji przy minimalnym zaangażowaniu poznawczym.	573
7.4.1.4. Spór o pierwotność jako przykład błędu ontologicznego.	574
7.4.2. Wpływ emocji na przebieg wybranych procesów poznawczych.	575
7.4.2.1. Zgodność znaku stanu afektywnego i elementów poznawczych.	575
7.4.2.2. Znak emocji a głębokość przetwarzania.	581
7.4.2.3. Pamięć tunelowa.	582
7.4.3. Model infuzji afektu.	585
7.5. Motywacja w najważniejszych systemach teoretycznych.	588
7.5.1. Ewolucyjne podejście do motywacji - etologia i socjobiologia.	588
7.5.2. Psychodynamiczna teoria motywacji.	590
7.5.3. Behawiorystyczna teoria motywacji.	591
7.5.4. Problem motywacji w psychologii humanistycznej.	593
7.5.5. Poznawcze koncepcje motywacji.	594
7.5.6. Motywacja w psychologii topologicznej.	596
7.5.7. Próba systematyzacji.	596
7.5.8. Problem energetycznego zaplecza motywacji.	597

7.6. Podstawowe mechanizmy motywacyjne.....	598
7.6.1. Afektywne podstawy motywacji.....	598
7.6.1.1. Emocje jako determinanta sprawności działania.....	598
7.6.1.2. Informacyjny i programujący aspekt oddziaływania emocji.....	600
7.6.2. Poznawcze warunki pojawienia się motywacji - różne formy rozbieżności.....	601
7.6.3. Specyficznie ludzkie mechanizmy motywacyjne.....	605
7.6.3.1. Motywacja wewnętrzna.....	605
7.6.3.2. Motywacja osiągnięć.....	608
7.6.3.3. Motywacje związane z obrazem własnej osoby.....	611
7.6.3.4. Motywacja zmian rozwojowych.....	611
7.7. Typy motywacji.....	612
7.7.1. Homeostatyczne aspekty motywacji - przywracanie zaburzonej równowagi.....	613
7.7.1.1. Motywacje oparte na zasadzie napięcie-ulga: motywacja pokarmowa.....	613
7.7.1.2. Motywacje oparte na zasadzie napięcie-ulga: zachowania seksualne.....	615
7.7.1.3. Motywacje oparte na strachu i nadziei.....	616
7.7.1.4. Przywracanie równowagi poznawczej.....	617
7.7.2. Motywacje heterostatyczne - zaburzenie równowagi jako standard regulacji.....	617
7.7.2.1. Motywacje hedonistyczne.....	617
7.7.2.2. Poszukiwanie nowości, złożoności i ciekawość poznawcza.....	617
7.7.2.3. Motywacja własnej efektywności.....	618
7.7.3. Motywacja zadaniowa.....	619
7.7.3.1. Zadania.....	619
7.7.3.2. Plany działania.....	622
7.7.3.3. Perspektywa czasowa w realizacji zadań.....	627
7.7.4. Motywacje symultaniczne i hierarchiczne oraz konflikty motywacyjne.....	628
7.7.4.1. Motywacje symultaniczne.....	628
7.7.4.2. Motywacje hierarchiczne.....	629
7.7.4.3. Konflikty motywów.....	629
7.8. Motywacja w przebiegu zachowania.....	630
7.8.1. Działanie z perspektywy motywacyjnej - uwagi wprowadzające.....	630
7.8.2. Uruchomienie zachowania.....	632
7.8.3. Podtrzymywanie aktywności i wytrwałość. Renesans siły woli.....	635
7.8.3.1. Koncepcja implementacji intencji Petera Collwitzera.....	638
7.8.3.2. Teoria kontroli działania Juliusa Kuhla.....	640
7.8.3.3. Teoria kontroli Jutty Heckhausen i Richarda Schulza.....	643
7.8.4. Zaniechanie działania.....	646
7.8.5. Zakończenie działania.....	647
7.9. Podsumowanie.....	648

Rozdział 8

OSOBOWOŚĆ

	651
8.1. Wprowadzenie.....	652
8.2. Główne orientacje w psychologii osobowości.....	654
8.3. Koncepcje psychoanalityczne.....	655
8.3.1. „Każde działanie ma swoje wytłumaczenie”.....	655
8.3.2. Teoria klasyczna.....	657
8.3.2.1. Teoria instynktów/popędów (model dynamiczny).....	659
8.3.2.2. Energia psychiczna (model ekonomiczny).....	659
8.3.2.3. Motywy zachowania są nieświadome (model topograficzny).....	660
8.3.3. Rewizje teorii - neofreudyści.....	667
8.3.3.1. Psychologia indywidualna i analityczna-Adler i Jung.....	667
8.3.3.2. Psychologia społeczno-kulturowa - Fromm i Horney.....	668
8.3.3.3. Co neofreudyści wnieśli do psychoanalizy i jakie mają znaczenie dzisiaj?.....	669
8.3.4. Dwie drogi psychoanalizy: psychologia ego i teorie relacji z obiektem.....	670
8.3.4.1. Psychologia ego - koncepcja Hartmanna.....	671
8.3.4.2. Znaczenie psychologii ego dla teorii osobowości.....	673
8.3.4.3. Teorie relacji z obiektem - jak rozumiana jest relacja.....	674
8.3.4.4. Wymiar interpersonalny w psychoanalizie - „cicha rewolucja”.....	679

8.3.5. Psychoanaliza dzisiaj - podejście intersubiektywne	679
8.3.6. Wnioski	683
8.4. Koncepcje humanistyczne i psychologia pozytywna	683
8.4.1. Nurt humanistyczny a psychologia pozytywna	684
8.4.1.1. Koncepcje humanistyczne - założenia	684
8.4.1.2. Osobowość jako potencjał samorealizacji - koncepcja Abrahama Masłowa	685
8.4.1.3. Funkcjonowanie obronne i pełne - osobowość i Ja według Carla Rogersa	686
8.4.1.4. Terapia Gestalt	688
8.4.1.5. Krytyka psychologii humanistycznej - czy uzasadniona?	688
8.4.2. Regulacja wewnętrzna - teoria samodeterminacji Deciiego i Ryana	689
8.4.3. Psychologia pozytywna	691
8.4.3.1. Czym jest szczęście - rozumienie eudajmonistyczne	692
8.4.3.2. Szczęście jako uwznioślenie. Wymiar boskości	692
8.4.3.3. Architektura szczęścia-jak je utrzymać i zwiększyć?	693
8.4.3.4. Użyj swoich sił- psychologia pozytywna Martina Seligmana	694
8.4.3.5. Psychologia pozytywna- programy terapii	694
8.4.3.6. Perspektywy psychologii pozytywnej	696
8.4.4. Wnioski	696
8.5. Psychologia egzystencjalna	697
8.5.1. Specyfika podejścia egzystencjalnego	697
8.5.2. Człowiek w świecie - pełen dylematów?	697
8.5.3. Wnioski	699
8.6. Podejście poznawcze	700
8.6.1. Geneza i specyfika podejścia poznawczego	700
8.6.2. Kontrowersja „osoba-sytuacja”	701
8.6.3. Jak spostrzegamy i konstruujemy rzeczywistość?	701
8.6.4. Czy aktywność człowieka jest w pełni świadoma?	702
8.6.5. Czy przekonania mają wpływ na zachowanie?	705
8.6.5.1. Przekonania dotyczące przyczyn zdarzeń	705
8.6.5.2. Przekonania dotyczące natury ludzkiej	706
8.6.5.3. Przekonania dotyczące przyszłości	707
8.6.5.4. Przekonania dotyczące wartości	707
8.6.5.5. Przekonania stałe i zmienne	707
8.6.6. Teoria wartości i możliwości Juliana Rottera	708
8.6.7. Jakie zmienne tworzą osobowość - system poznawczo-efektywny	708
8.6.7.1. Struktura osobowości	708
8.6.7.2. Stałość i spójność osobowości	709
8.6.8. Jakie są główne funkcje osobowości?	711
8.6.9. Teoria społeczno-poznawcza	712
8.6.9.1. Wzajemne oddziaływania: osobowość - środowisko - zachowanie	712
8.6.9.2. Jak kształtuje się osobowość i skąd pochodzi zachowanie?	713
8.6.9.3. Złożoność osobowości	713
8.6.9.4. Cele i samoregulacja	715
8.6.9.5. Jak teoria społeczno-poznawcza wyjaśnia zaburzenia?	716
8.6.10. Jeszcze o kontrowersji „osoba czy sytuacja”	718
8.6.11. Wnioski	719
8.7. Socjobiologiczna koncepcja osobowości	720
8.7.1. Czy to, co wyuczone, może zostać utrwalone w genach?	720
8.7.2. Czym jest osobowość i czemu służy?	721
8.7.3. Ścieżki adaptacji	721
8.7.4. Czy biologiczna natura człowieka może wyjaśniać tworzenie kultury?	722
8.7.5. Wnioski	723
8.8. Psychologia narracyjna	723
8.8.1. Jak człowiek nadaje sens i kreuje znaczenia?	723
8.8.2. Teoria wartościowania	725
8.8.3. Teoria tożsamości narracyjnej	726
8.8.4. Teoria dialogowego Ja	727
8.8.4.1. Czym jest i jak się przejawia dialogowe Ja?	727
8.8.4.2. Czemu służą zjawiska dialogowe?	727
8.8.5. Wnioski	729

8.9. Współczesne koncepcje Ja	731
8.9.1. Pojęcie Ja jest jak wiatr	731
8.9.2. Jak pojęcie Ja funkcjonuje w psychologii?	731
8.9.2.1. Ja analizowane z poziomu jednostki: Ja podmiotowe i Ja przedmiotowe	732
8.9.2.2. Ja analizowane na poziomie społecznym	733
8.9.2.3. Ja podmiotowe, czyli procesy i funkcje, oraz Ja przedmiotowe, czyli treść i struktura	734
8.9.2.4. Ja podmiotowe - procesy i funkcje, czyli czynności - oraz pytanie, kto nimi zarządza	737
8.9.3. Struktura Ja - wiedza o sobie, ukierunkowania i motywy Ja	738
8.9.3.1. Jak tworzymy wiedzę o sobie i innych -schematy Ja	738
8.9.3.2. Koncepcja siebie - jedna czy wiele?	739
8.9.3.3. Organizacja samowiedzy i samoocena	740
8.9.3.4. Właściwości motywacyjne i rozbieżności w systemie Ja	742
8.9.3.5. Czy w strukturze ukryte są funkcje Ja?	743
8.9.3.6. Dynamika systemu Ja - motywy stałości i zmiany	743
8.9.3.7. Co wnosi do psychologii perspektywa Ja podmiotowego i przedmiotowego?	745
8.9.4. Społeczno-kulturowy kontekst koncepcji Ja	747
8.9.5. Wnioski: osobowość czy Ja?	748
8.10. Teoria osobowości: integracja - badania - aplikacje	749
8.10.1. Integracyjny model osobowości	749
8.10.1.1. Założenia dotyczące natury ludzkiej	749
8.10.1.2. Pięcioczynnikowa teoria osobowości w ujęciu Costy i McCrae'a	750
8.10.1.3. Propozycja Dana McAdamsa i Jenifer Pals	750
8.10.1.4. Trzy poziomy poznania osobowości - nowe światło?	753
8.10.1.5. Wnioski	755
8.10.2. Teoria a metody badań	755
8.10.2.1. Specyfika badań klinicznych, eksperymentalnych i kwestionariuszowych	756
8.10.2.2. Badania nomotetyczne i idiograficzne	757
8.10.3. Misja psychologii osobowości - znaczenie badań i aplikacji	758
8.10.3.1. Wyzwania, jakie stoją przed nauką o osobowości	758
8.10.4. Kryteria porównań i oceny teorii osobowości	762
8.11. Podsumowanie	762

Rozdział 9

PSYCHOLOGIA RÓŻNIC INDYWIDUALNYCH	765
9.1. Wprowadzenie	766
9.2. Paradygmat badań i podstawowe kategorie opisowe różnic indywidualnych	767
9.2.1. Początki psychologii różnic indywidualnych	767
9.2.2. Przedmiot badań psychologii różnic indywidualnych	768
9.2.3. Cecha i zbliżone do niej konstrukty jako podstawowe kategorie opisu różnic indywidualnych	769
9.2.3.1. Pojęcie cechy w ujęciu tradycyjnym i jego krytyka	769
9.2.3.2. Status cechy w świetle współczesnych poglądów i badań	770
9.2.3.3. Inne niż cecha kategorie służące do opisu różnic indywidualnych	774
9.3. Temperament	776
9.3.1. Pierwsze badania empiryczne nad temperamentem	776
9.3.1.1. Heymans - pionier badań empirycznych nad temperamentem	777
9.3.1.2. Typologia Pawłowa jako fizjologiczna podstawa czterech klasycznych temperamentów	777
9.3.1.3. Konstytucjonalne typologie temperamentu	778
9.3.2. Pojęcie temperamentu	779
9.3.3. Teorie temperamentu powstałe w drugiej połowie XX stulecia	780
9.3.3.1. Interakcyjna teoria temperamentu dziecka autorstwa Thomasa i Chess	781
9.3.3.2. Teoria psychotyczności, ekstrawersji i neurotyczności (PEN) w ujęciu Eysencka	782
9.3.3.3. Rozwojowa teoria temperamentu	785
9.3.3.4. Koncepcja temperamentu zahamowanego i niezahamowanego	786
9.3.3.5. Teoria emocjonalności, aktywności i towarzyskości Bussa i Plomina	787
9.3.3.6. Teoria poszukiwania doznań Zuckermana	788
9.3.3.7. Psychobiologiczny model temperamentu w ujęciu Cloningera	790
9.3.3.8. Regulacyjna teoria temperamentu	791

9.3.4. Funkcjonalne znaczenie temperamentu.	793
9.3.4.1. Funkcjonalne znaczenie temperamentu u dzieci.	794
9.3.4.2. Funkcjonalne znaczenie temperamentu u osób dorosłych.	796
9.4. Osobowość.	799
9.4.1. Badania leksykalne prowadzone w ramach pięcioczynnikowego modelu osobowości.	799
9.4.1.1. Pierwszy etap badań nad strukturą osobowości.	800
9.4.1.2. Drugi etap badań nad strukturą osobowości.	800
9.4.2. Psychometryczne teorie osobowości nawiązujące do tradycji leksykalnych.	802
9.4.2.1. Szesnastoczynnikowa teoria osobowości Cattella.	802
9.4.2.2. Psychometryczne podejście do badań nad pięcioczynnikową strukturą osobowości.	804
9.4.2.3. Uwagi krytyczne.	807
9.4.3. Typy osobowości jako określona konfiguracja czynników wchodzących w skład Wielkiej Piątki.	807
9.4.3.1. Założenia i korzenie współczesnych typologii osobowości.	808
9.4.3.2. Empiryczna weryfikacja typologicznego podejścia do badań nad osobowością.	808
9.4.4. Funkcjonalne znaczenie cech osobowości - wybrane przykłady.	810
9.4.4.1. Cechy osobowości a osiągnięcia szkolne i akademickie.	810
9.4.4.2. Cechy osobowości a powodzenie zawodowe.	810
9.4.4.3. Cechy osobowości a zaburzenia psychiczne.	812
9.4.4.4. Cechy osobowości a choroby somatyczne.	814
9.4.4.5. Wnioski z badań nad funkcjonalnym znaczeniem cech osobowości.	816
9.5. Inteligencja.	816
9.5.1. Czym jest inteligencja?	816
9.5.2. Struktura inteligencji w ujęciu psychometrycznym.	819
9.5.2.1. Modele czynników równorzędnych.	820
9.5.2.2. Modele czynników hierarchicznych.	822
9.5.3. Inteligencja widziana z perspektywy procesów poznawczych.	825
9.5.3.1. Triarchiczna teoria inteligencji.	825
9.5.3.2. Formalna teoria inteligencji.	827
9.5.3.3. Teoria wielu inteligencji.	828
9.5.4. Mechanizmy poznawcze inteligencji.	829
9.5.4.1. Inteligencja a wykonywanie elementarnych zadań poznawczych.	829
9.5.4.2. Związek inteligencji psychometrycznej z procesami poznawczymi, zachodzącymi w umyśle w trakcie rozwiązywania zadań.	832
9.5.5. Biologiczne podstawy inteligencji.	833
9.5.5.1. Rola czynników genetycznych w determinowaniu różnic indywidualnych w inteligencji.	833
9.5.5.2. Mózg jako siedlisko inteligencji.	835
9.5.6. Rola inteligencji w funkcjonowaniu człowieka w życiu codziennym.	838
9.5.6.1. Inteligencja a osiągnięcia edukacyjne.	838
9.5.6.2. Inteligencja a osiągnięcia zawodowe.	841
9.5.6.3. Inteligencja a powodzenie życiowe.	842
9.6. Podsumowanie.	845

Rozdział 10

PSYCHOMETRIA. KONSTRUKCJA I ADAPTACJA TESTÓW PSYCHOLOGICZNYCH	847
10.1. Wprowadzenie.	848
10.2. Cele psychometru.	849
10.3. Historia psychometrii.	852
10.4. Specyficzne problemy etyczne.	854
10.5. Założenia i modele dotyczące konstrukcji testów psychologicznych.	855
10.5.1. Klasyczna teoria testów.	856
10.5.2. Teoria uniwersalizacji jako odmiana klasycznej teorii testów.	858
10.5.3. Teoria odpowiedzi na pozycje testu	859
10.5.4. Gdzie wykorzystuje się modele IRT?	860
10.5.4.1. Zastosowanie modeli IRT do tłumaczeń językowych.	860
10.5.4.2. Testowanie adaptacyjne (interakcyjne).	861
10.5.4.3. Zastosowanie modeli IRT do szacowania stroniczości pozycji testowych.	861

10.6. Koncepcja cechy a założenia konstrukcji testu	861
10.6.1. Pozycje testowe i ich charakterystyka	862
10.6.2. Rzetelność pomiaru cechy testem	866
10.6.3. Stabilność czasowa pomiaru cechy testem	869
10.6.4. Trafność pomiaru cechy testem	869
10.6.5. Normy wyników testowych	873
10.7. Procedura konstrukcji testu	874
10.7.1. Analiza podstaw teoretycznych testu	874
10.7.2. Tworzenie pozycji testowych oraz przygotowanie testu do badań	875
10.7.3. Badanie testem, analiza własności psychometrycznych oraz przygotowanie finalnej wersji testu	880
10.7.4. Weryfikacja własności psychometrycznych testu	881
10.7.5. Opracowanie norm wyników testu	882
10.7.6. Przygotowanie podręcznika do testu	882
10.8. Kulturowa adaptacja testów	888
10.8.1. Procedury kulturowej adaptacji testu	888
10.8.2. Adaptacja testu do specyfiki kulturowej grup demograficznych	891
10.9. Podsumowanie	892
Bibliografia	895
Indeks rzeczowy	943
Indeks nazwisk	952
Spis i źródła fotografii	964